

ПРИПУТЕНЬ Д. С.,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності ОВС
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.346

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЗА СТАТТЕЮ 286 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто види відповідальності за заподіяння дорожньо-транспортних пригод, встановлено поняття адміністративної відповідальності за заподіяння дорожньо-транспортних пригод. Також встановлено проблемні питання кваліфікації діяння, що спричинило дорожньо-транспортну пригоду, та надано пропозиції щодо вдосконалення норм, які визначають адміністративну відповідальність за заподіяння дорожньо-транспортних пригод.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, дорожньо-транспортні пригоди, транспортний засіб.

В статье рассмотрены виды ответственности за причинение дорожно-транспортных происшествий, установлено понятие административной ответственности за причинение дорожно-транспортных происшествий. Также установлены проблемные вопросы квалификации деяния, повлекшего дорожно-транспортное происшествие, даны предложения по совершенствованию норм, определяющих административную ответственность за причинение дорожно-транспортных происшествий.

Ключевые слова: уголовная ответственность, дорожно-транспортные происшествия, транспортное средство.

The article describes the types of liability for traffic accidents, established the concept of administrative responsibility for causing traffic accidents. Also installed the problematic issues of qualification actions, which caused a traffic accident, are proposals to improve the norms governing the administrative responsibility for causing traffic accidents.

Key words: criminal liability, motor vehicle accidents, vehicle.

Вступ. Дорожньо-транспортні пригоди посідають одну з основних причин травмування й загибелі нашого суспільства. За роки незалежності України налічується більше 140 тис. загиблих та більше 1 млн травмованих унаслідок дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП). Дорожньо-транспортний травматизм наносить суттєвий збиток продуктивним силам суспільства. Так, більше половини загиблих і травмованих у ДТП – це працездатне населення у віці від 18 до 45 років, що накладає суттєвий відбиток на відтворення населення. Крім того, таке негативне соціальне явище спричиняє величезні економічні втрати, адже щорічні втрати держави складають більше 5 млрд доларів США. Проблема аварійності на дорогах України стосується кожного, оскільки всі ми є учасниками дорожнього руху як пішоходи, водії транспортних засобів або пасажери.

Одним із напрямів зменшення кількості ДТП є дієвий механізм притягнення до відповідальності, забезпечений принципом невідворотності уникнення державного осуду кожної винної особи. За спричинення ДТП передбачається адміністративна, кримінальна та цивільно-правова відповідальність залежно від тяжкості наслідків ДТП. Однак ці наслідки стосуються охоронюваної державою найважливішої соціальної цінності – життя та здоров'я людини.

Найтяжчим злочином в аналізованій сфері є порушення правил дорожнього руху, що призвело до загибелі або травмування учасників дорожнього руху. Саме ці суспільні відносини охороняються кримінальним законом. Суспільна небезпечність такого діяння виражається в тому, що воно вчиняється джерелом підвищеної небезпеки, а саме транспортним засобом, і заподіює тілесні ушкодження, матеріальну шкоду й загибель людей. Водночас, як показує практика, під час розгляду кримінальних проваджень за статтею 286 Кримінального кодексу України (далі – КК України) у судах різної інстанції судді допускають помилки, пов'язані з помилковим тлумаченням понять «правила безпеки дорожнього руху» та «експлуатація транспортних засобів», невстановленням суб'єктивної сторони правопорушення (чи дійсно особа за конкретних обставин мала можливість передбачити настання злочинних наслідків) тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню кримінальної відповідальності й розслідуванню злочинів проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту приділяли увагу такі вчені, як С.В. Бабанін, С.В. Гізімчук, В.С. Гуславський, В.А. Звіряка, Ю.Ф. Іванов, М.П. Климчук, О.В. Негодченко, Я.В. Матвійчук, В.А. Мисливий, О.М. Мойсюк, П.П. Луцюк, П.С. Луцюк, В.В. Ємельяненко та інші. Однак додаткового аналізу потребують проблемні питання судового розгляду кримінальних проваджень за статтею 286 КК України.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення судової практики з розгляду кримінальних проваджень за статтею 286 КК України та встановлення типових помилок, які допускають судді під час розгляду цієї категорії кримінальних проваджень.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- 1) проаналізувати законодавство та практику притягнення до кримінальної відповідальності за порушення правил безпеки дорожнього руху й експлуатації транспорту, що призвели до наслідків, зазначених у статті 286 КК України;
- 2) визначити помилки, які допускають судді під час розгляду кримінальних проваджень за статтею 286 КК України, та надати пропозиції для методичної допомоги суддям із розгляду вказаної категорії справ.

Результати дослідження. ДТП визначається в Правилах дорожнього руху України [1] як подія, що сталась під час руху транспортного засобу, унаслідок якої загинули чи є пораненими люди або завдано матеріальні збитки. ДТП завжди є наслідком порушення правил дорожнього руху, і за це порушення залежно від наслідків наступає або адміністративна, або кримінальна, або цивільно-правова відповідальність.

Кримінальна відповідальність за спричинення ДТП передбачається статтею 286 КК України. Так, відповідно до частини 1 статті 286 КК України кримінальна відповідальність настає за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило потерпілому тілесне ушкодження середньої тяжкості. Частина 2 статті 286 КК України передбачає смерть або тяжкі тілесні ушкодження потерпілого, а частина 3 статті 286 КК України – загибель кількох осіб [2]. Злочин, передбачений статтею 286 КК України, належить до злочинів із так званим матеріальним складом. А тому ознакою його об'єктивної сторони, що характеризує вчинене діяння, є не будь-яке порушення правил безпеки дорожнього руху, а лише ті з них, які створюють реальну можливість настання суспільно небезпечних наслідків, передбачених частинами 1, 2 або 3 статті 286 КК України, а отже, перебувають із ними в причинному зв'язку.

Більшість апеляцій і касацій прокурорів щодо вироків судів першої інстанції в кримінальних провадженнях за частинами 1 та 2 статті 286 КК України пов'язані з непризначенням додаткового покарання – позбавлення права керування транспортними засобами.

При цьому більшість таких апеляцій апеляційні та касаційні суди задовольняють. У такому аспекті варто зазначити, що суд, обираючи винному в скоєнні ДТП покарання, враховує всі об'єктивні й суб'єктивні ознаки кримінального правопорушення шляхом власного внутрішнього переконання. Оскільки такий вид кримінального покарання, як позбавлення права керування транспортними засобами, є додатковим у санкції частин 1 та 2 статті 286 КК України, формально суд не порушує вимоги закону. Проте з позиції справедливості покарання непризначення вказаного додаткового виду покарання постає нелогічним і завжди викликає суспільний резонанс, оскільки навіть за спричинення ДТП, за яке передбачається адміністративна відповідальність (без потерпілих), позбавляють права керування транспортним засобом, а наслідки частини 2 статті 286 КК України передбачають загибель потерпілого.

Трапляються випадки, коли судді у вирок помилково посилаються на порушення вимог пункту 2.10 Правил дорожнього руху України, коли водій після вчинення ДТП покинув місце пригоди без виклику працівників міліції, адже це порушення не пов'язане зі спричиненням потерпілому тілесних ушкоджень, тобто не є об'єктивною стороною правопорушення [3].

Ще однією поширеною помилкою під час розгляду кримінальних проваджень за статтею 286 КК України є те, що судді не розмежовують такі поняття, як порушення правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів, унаслідок чого в справі виникає додаткова кваліфікуюча ознака.

Так, Вироком Кіровського районного суду Автономної Республіки Крим від 7 вересня 2007 р. Г. було засуджено за частиною 2 статті 286 КК України за те, що 24 березня 2007 р. приблизно о 13 годині 40 хвилин він, керуючи автомобілем, під час руху заднім ходом допустив порушення пункту 1.5, підпункту «б» пункту 2.3, пункту 10.9 Правил дорожнього руху та вчинив наїзд на пішохода М., яка стояла на проїзній частині позаду автомобіля. У результаті ДТП потерпіла отримала тяжкі тілесні ушкодження, що спричинили її смерть.

У касаційному провадженні колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України зазначила, що дані мотивувальної частини вироку суду першої інстанції вказують на визначення Г. винуватим у порушенні Правил дорожнього руху особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило смерть потерпілого; суд також зазначив іншу, передбачену диспозицією статті 286 КК України, ознаку цього злочину – «порушення правил експлуатації транспорту».

Зі змісту долученого до матеріалів справи протоколу огляду транспорту від 24 березня 2007 р. постає, що керований засудженим автомобіль був у технічно справному стані. У ході досудового слідства та в судовому засіданні не було виявлено обставин, які свідчили б про наявність у цьому автомобілі таких несправностей, за яких, згідно з правилами, його експлуатація була б заборонена.

Наведене не було враховано судом під час постановлення вироку, у зв'язку із чим суд першої інстанції, кваліфікуючи неправомірні дії Г. за частиною 2 статті 286 КК України, зайво зазначив таку ознаку розглядуваного злочину, як порушення правил експлуатації транспорту, допустивши, таким чином, неправильне застосування кримінального закону [4].

Отже, необхідно розрізнити такі поняття, як «правила безпеки дорожнього руху» та «правила експлуатації транспортних засобів». До перших варто віднести проїзд на заборонений сигнал світлофора, недотримання швидкісного режиму руху, безпечного інтервалу чи дистанції, вимог дорожніх знаків і дорожньої розмітки, порушення правил маневрування тощо. Під експлуатацією транспортних засобів варто розуміти їх використання за призначенням, крім безпосереднього водіння та проведення необхідного технічного обслуговування з виконанням відповідних вимог безпеки. Порушення правил експлуатації транспортних засобів може полягати в керуванні транспортним засобом із технічними несправностями, переобладнання транспортного засобу з порушенням встановлених стандартів тощо [5, с. 971].

Кримінальна відповідальність за статтею 286 КК України настає за самостійні порушення правил безпеки дорожнього руху або порушення правил експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом. У зв'язку із цим суд у вирокі має чітко зазначити, які саме дії винної особи утворюють склад такого кримінального правопорушення.

Висновки. Таким чином, узагальнення судової практики вказує, що в кожному випадку для правильного вирішення справи та для з'ясування істини в справі необхідно встановлювати, яких саме порушень правил дорожнього руху допустився винний; також у кожному випадку необхідно встановлювати обставини, що пом'якшують чи обтяжують покарання, та особу винного. Призначаючи додаткове покарання, суду варто виходити також з обставин, які істотно зменшують ступінь суспільної тяжкості вчиненого злочину, і враховувати особу винного.

Список використаних джерел:

1. Про Правила дорожнього руху : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306 // Збірник урядових нормативних актів України. – 2001. – № 35. – Ст. 635.
2. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
3. Вирок апеляційного суду м. Києва за частиною 1 статті 286 Кримінального кодексу України від 3 квітня 2015 р. № 11-кп/796/136/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://court.gov.ua>.
4. Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 1 липня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://court.gov.ua>.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 4-те вид., перероб. та доп. – К. : Юридична думка, 2007. – 1184 с.

